

فصل سوم

ایران من

اهداف

- ۱- تقویت حسّ پادشاهت از میهن و دفاع از کیان و سرزمین ایران؛
- ۲- آشنایی با ماهیت ارزشی دفاع مقدس و تبیین جایگاه شامخ شهدا؛
- ۳- تقویت فرهنگ مطالعه و خوانش داستان‌های ادبی، روایی، توصیفی و...؛
- ۴- تقویت مهارت درست و زیبا نویسی با رعایت علائم سجاوندی (نقطه گذاری)؛
- ۵- مهارت ورزی در تولید درس آزاد، براساس شبکه نگرشی فصل؛
- ۶- آشنایی با حکایات ادبی و کاربرد مفاهیم آن در گفتار و نوشتار؛
- ۷- تقویت مهارت گوش دادن و درک متن از طریق حافظه شنیداری؛
- ۸- تقویت مهارت درک متن و دریافت مفهوم.

طراحی واحدهای یادگیری فصل سوم

درس ششم: ای وطن

• اهداف آموزشی

- ۱- تقویت حس وطن دوستی در فراگیران؛
- ۲- آشنایی با نمونه برجسته‌ای از شعر شاعر معاصر (نادر ابراهیمی)؛
- ۳- تقویت روحیه پاسداری از میهن؛
- ۴- آشنایی با منادا و ندا و نشانه‌های آن؛
- ۵- کسب مهارت در خواندن صحیح شعر؛
- ۶- تلطیف شدن ذوق و احساسات؛
- ۷- برخورداری از دقت و تشخیص در آهنگ کلام؛
- ۸- توانایی دریافت پیام محوری متن.

• آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

• روش پیشنهادی تدریس

روش‌های پیشنهادی تدریس :

- ۱- **روش قصه‌گویی:** برای ایجاد انگیزه در آغاز درس با این روش و بیان یک قصه مرتبط با پیام درس می‌توان انگیزه لازم را در دانش‌آموزان ایجاد کرد و ارتباط مناسب جهت گوش سپردن به بقیه مطالب را به وجود آورد. می‌توان از نمونه‌هایی مانند داستان آرش کمانگیر، آریوبرزن و... بهره گرفت.
- ۲- **روش حل مسئله:** در ضمن استفاده از روش قصه‌گویی، با استفاده از روش حل مسئله می‌توان زمینه را جهت ابراز احساسات و عواطف دانش‌آموزان ایجاد کرد. به این ترتیب که در ضمن بیان قصه در مواردی که قهرمان داستان قرار است برای مسئله مهمی تصمیم‌گیری کند یا مشکلی را حل نماید، به جای بیان ادامه داستان، از دانش‌آموزان بخواهیم بقیه داستان را ادامه دهند.

۳- **روشن‌سازی طرز تلقی:** متنی با جملات ناقص دربارهٔ پیام درس (یعنی وطن دوستی و پاسداری از وطن) بیان شود و دانش‌آموزان با تکمیل متن، طرز تلقی خود را بیان کنند. سپس دانش‌آموزان به صورت گروهی به ارزیابی طرز تلقی خود بپردازند.

۴- **بهره‌گیری از رسانه:** در آموزش این درس می‌توان از لوح فشردهٔ قصه‌هایی که در برنامه‌های رادیویی پخش می‌گردد، بهره جست. برخی از این قصه‌ها با موضوع درس هماهنگی بیشتری دارند. نکته: توجه به شرایط سنی دانش‌آموزان نیز حائز اهمیت است.

● شعر «ای وطن» تصنیفی است که در قالب «ترجیع‌بند» سروده شده است.

● **تصنیف:** کلامی موزون است که همراه با آهنگ خوانده می‌شود. از تصنیف تعاریف گوناگونی ارائه شده است، از آن جمله «سخنانی شعر مانند، مرکب از قسمت‌های مساوی یا نامساوی، اغلب دارای قافیه و وزن عروضی و گاه بدون آن، که معمولاً همراه موسیقی خوانده می‌شود». امروزه این گونه سخنان را «ترانه» نیز می‌خوانند.

● **ترجیع‌بند:** از چند قطعه شعر تشکیل شده است. هر کدام از این قطعه‌ها دارای وزن و قافیهٔ یکسان‌اند و در آخر هر رشته شعر، بیتی با قافیه‌ای جداگانه تکرار می‌شود.

— حدیثی که از حضرت علی (ع) آمده است (شهرها با حب و وطن آباد می‌شود) بیانگر این است که دین اسلام نیز برای وطن دوستی ارزش و اهمیت فراوانی قائل است.

احادیث دیگری نیز دربارهٔ وطن دوستی وجود دارد. همچنین در قرآن کریم آیاتی وجود دارند که دربارهٔ وطن به نحوی سخن می‌گویند. این آیات به چند دسته تقسیم می‌شوند: یک دسته آیاتی است که احترام به وطن را کاملاً تأیید می‌کنند. و دستهٔ دیگر آیاتی است که محبویت وطن را غیرمستقیم یادآور می‌شوند.

نادر ابراهیمی در (چهاردهم) فروردین ماه سال ۱۳۱۵ در تهران به دنیا آمد. تحصیلات مقدماتی را در این شهر گذراند و پس از گرفتن دیپلم ادبی از دبیرستان دارالفنون، به دانشکدهٔ حقوق وارد شد. اما این دانشکده را پس از دو سال رها کرد و سپس در رشتهٔ زبان و ادبیات انگلیسی به درجهٔ لیسانس رسید.

ارائهٔ فهرست کاملی از مشاغل ابراهیمی، کار دشواری است. او خود در دو کتاب «ابن مشغله» و «ابوالمشاغل»، ضمن شرح وقایع زندگی، به فعالیت‌های گوناگون خود نیز پرداخته است. از جمله شغل‌های او می‌توان به این موارد اشاره کرد: مترجمی و ویراستاری، ایران‌شناسی عملی و چاپ مقاله‌های ایران‌شناختی، فیلم‌سازی مستند و سینمایی، مصور کردن کتاب‌های کودکان، خطاطی، نقاشی و تدریس در دانشگاه‌ها.

نوشتن را از ۱۶ سالگی آغاز کرد. در سال ۱۳۲۴ نخستین کتاب خود را با عنوان «خانه‌ای برای شب» به چاپ رسانید. داستان «دشنام» آن با استقبال چشمگیر مواجه شد. تا سال ۱۳۸۰، علاوه بر صدها مقاله تحقیقی و نقد، بیش از صد کتاب از او چاپ و منتشر شده است که دربرگیرنده داستان بلند (رمان) و کوتاه، کتاب کودک و نوجوان، نمایشنامه، فیلمنامه و پژوهش در زمینه‌های گوناگون است. ضمن آنکه چند اثرش به زبان‌های مختلف دنیا برگردانده شده است.

● تألیفات برای کودکان: کلاغ‌ها (جایزه اول فستیوال کتاب‌های کودکان توکیو ژاپن، جایزه اول) سیب طلایی – براتسیلاوا (جایزه اول تعلیم و تربیت از یونسکو)، سنجاب‌ها، دور از خانه (کتاب برگزیده شورای کتاب کودک)، قصه گل‌های قالی، پهلوان پهلوانان، پوریای ولی (جایزه بزرگ جشنواره کتاب کودک کنکور نوما، ژاپن)، باران، آفتاب و قصه کاشی، بزی که گم شد، من راه خانه را گم کرده‌ام، سفرهای دور دنیا از هانی و کانی در وطن، پدر چرا توی خانه مانده است (از مجموعه قصه‌های انقلاب برای کودکان)، جای او خالی (همان)، نیروی هوایی (همان)، و...
وی پس از سال‌ها تلاش در پهنه سینما و ادبیات، سرانجام در ۷۲ سالگی در سال ۱۳۸۷ رخ در نقاب خاک کشید.

نمونه دیگری از تصنیف نادر ابراهیمی درباره وطن:

«سفر به خاطر وطن»

ما برای پرسیدن نام گلی ناشناس

چه سفرها کرده‌ایم، چه سفرها کرده‌ایم

ما برای بوسیدن خاک سر قله‌ها

چه خطرها کرده‌ایم، چه خطرها کرده‌ایم

ما برای آنکه ایران، گوهری تابان شود

خون دل‌ها خورده‌ایم

خون دل‌ها خورده‌ایم

ما برای آنکه ایران

خانه خوبان شود

رنج دوران برده‌ایم

رنج دوران برده‌ایم

ما برای بوئیدن بوی گل نسترن

چه سفرها کرده‌ایم، چه سفرها کرده‌ایم

ما برای نوشیدن شورابه‌های کویر
 چه خطرها کرده‌ایم، چه خطرها کرده‌ایم
 ما برای خواندن این قصهٔ عشق به خاک
 خون دل‌ها خورده‌ایم
 خون دل‌ها خورده‌ایم.

جلسهٔ دوم	
۲۰ دقیقه	دانش زبانی
۳۰ دقیقه	حکایت

دانش زبانی

منادا

- هرگاه کسی یا چیزی را با آهنگی خاص مورد خطاب قرار بدهیم، به آن «منادا» گویند.
 مثال : سعدیا مرد نکونام نمیرد هرگز.
- منادا معمولاً با حرف ندا همراه است. (ای، یا، آی، الف) : ای ایران، دوستت دارم. خدایا، مرا در زندگی موفق بگردان، یا رب مددی، آی انسان‌ها.
- گاهی منادا بدون حرف ندا می‌آید : نیما، غمِ دلِ گو که غریبانه بگیریم، دوست عزیز، سفر خوشی را برایت آرزو می‌کنم.
- گاهی حرف ندا وجود دارد ولی منادا حذف شده است.
 مانند : ای نام تو بهترین سرآغاز (که در اینجا منادا محذوف است).

حکایت: انواع مردم (ابو حامد غزالی)

محمد غزالی فرزند محمد (۵۰۵-۴۵۰ ه.ق) فیلسوف، متکلم و فقیه ایرانی و یکی از بزرگ‌ترین مردان تصوف سدهٔ پنجم هجری است. از آثار او می‌توان کیمیای سعادت، زاد آخرت، نصیحة الملوک، پندنامه و نصیحت‌نامه را برشمرد. «کیمیای سعادت» در بین این آثار از ارزش بیشتری برخوردار است. در زنگ هنر می‌توان از دانش‌آموزان خواست که حکایت را به تصویر کشند و در گروه دربارهٔ مفهوم حکایت، بحث و گفت‌وگو نمایند.

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

در فعالیت‌های نگارشی این صفحه، بر تقویت املا و تمرین تشخیص منادای جمله تأکید شده است. از آنجایی که متن این درس، تلفیقی است از شعر ترجیع‌بند با شعر نو، تمرین درست خواندن آن به صورت انفرادی و جمعی (جمع خوانی) توصیه می‌شود. شعر نو فارسی عنوانی است در برابر شعر کهن فارسی. درحقیقت، شعری که در وزن عروضی و قالب، از شعر کهن سنتی پیروی نمی‌کند، شعر نو است. شعر نو شامل قالب‌های نیمایی، سپید و موج نو است.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	گوش کن و بگو

● املا

املا با هدف آموزش درست‌نویسی در این جلسه کاربرد دارد. می‌توان از دانش‌آموزان خواست که کلمات دارای ارزش املائی متن درس را جدا کنند و با هریک جمله‌ای بسازند. سپس بر اساس مفاهیم جملات و پشت سرهم قراردادن آنها یک متن املائی تولید کنند.

گوش کن و بگو

درباره اهداف این فعالیت قبلاً (درس دوم) توضیحاتی داده شد. تبدیل دانش‌آموزان به شنوندگان فعال در راستای درک مفاهیم محتوای مورد شنود از اهم اهداف این فعالیت است. تأکید کنید دانش‌آموزان داستان «حماسه هرمز» را با دقت گوش کنند، سپس دقایقی در خصوص محتوای آن بیندیشند و در گروه درباره هفت پرسش مطرح شده گفت‌وگو کنند و درک خود را از محتوای داستان، کامل نمایند. اگر فایل صوتی در اختیار نبود خواندن متن را خودتان عهده‌دار شوید. دعوت دانش‌آموزان به سکوت، خوب گوش دادن و حذف صداهای اضافی محیط کلاس، فرایند شکل‌گیری این مهارت را بهبود می‌بخشد.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت‌های نگارشی، صفحه ۲

دانش‌آموزان در پایه سوم، روش درست «بندنویسی» را آموخته و تمرین کرده‌اند. مطالعه کتاب راهنمای معلم پایه‌های سوم و چهارم جهت تکمیل دانش معلمان پایه ششم در این زمینه توصیه می‌گردد. در تمرین بعدی، «خاطره‌نویسی» آمده است. توجه معلمان عزیز را در این خصوص به نکات زیر جلب می‌نماید:

خاطره، یکی از انواع ادبی و شکلی از نوشتار است که نویسنده در آن، خاطرات خود را (صحنه‌ها یا وقایعی که در زندگی‌اش روی داده و در آنها نقش داشته یا شاهدشان بوده است) شرح می‌دهد. خاطره‌نویسی یکی از عام‌ترین و صمیمانه‌ترین راه‌ها برای انتقال حس نویسنده به خواننده است. هر کس می‌تواند با رعایت اصولی ساده و قواعدی محدود، به ساده‌ترین شکل، اتفاقات مهم زندگی خود را ثبت کند و خاطرات تلخ و شیرین زندگی همچون پیروزی‌ها و شکست‌ها، تجربیات تکرار ناشدنی، حوادث مهم و عواطف و احساسات را ماندگار سازد.

فواید خاطره‌نویسی

- ✓ ثبت بهترین لحظه‌های زندگی از طریق خاطره‌نویسی؛
- ✓ ثبت مسائل مهم اجتماعی برای آیندگان از طریق خاطره‌نویسی؛
- ✓ بهره‌گیری از تجربه‌های شخصی؛
- ✓ افزایش قدرت دیدن و شنیدن؛
- ✓ افزایش مهارت در نوشتن.

از ویژگی‌های ساختاری خاطره‌نویسی می‌توان موارد زیر را برشمرد: «صمیمیت زبان در خاطره‌نویسی»، «ثر خودمانی»، «برجستگی حوادث در خاطره‌نویسی»، «واقع‌گرایی در خاطره‌نویسی»، «مشخص بودن زمان و مکان در خاطره‌نویسی»، «روانی و روشنی در خاطره‌نویسی» و «داشتن ابتدا و انتها».

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

فعالیت‌های نگارشی

– در تمامی مصراع‌های درس، به منظور نشان دادن علاقه و عشق به وطن و وطن‌دوستی از تشبیهات بجا و مناسب بهره گرفته شده است. تشبیه یعنی مانند کردن چیزی به چیز دیگر، به شرط داشتن صفت یا صفاتی مشترک، مانند «وقت طلاست».

در مصراع‌هایی مانند «همچو رویش در بهاران»، «همچو جان در هر بدن»، «مثل بوی عطر گل‌ها» و «مثل سبزی چمن»، وطن به رویش در بهاران، جان در بدن، عطر گل‌ها و سبزی چمن تشبیه شده است. در این صفحه، فعالیت‌هایی در خصوص به کارگیری تشبیه در نوشتار و همچنین مفهوم ضرب‌المثل پیش‌بینی شده است. در مورد پرداختن به ضرب‌المثل‌ها و سابقه شکل‌گیری آنها کتاب دوجلدی «فوت کوزه‌گری»، نوشته مصطفی رحماندوست و همکاران، (انتشارات مدرسه) معرفی می‌گردد.

جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	املاي پایانی

املاي پایانی با هدف ارزشیابی و به صورت دو قسمتی برگزار می‌شود. در بخش اول سؤالات املايی و در بخش دوم املاي تقریری می‌آید. تشخیص تقدم و تأخر هر قسمت بر عهده معلم است. در ادامه، یک نمونه متن املاي تقریری پیشنهاد می‌گردد.

متن املاي تقریری پیشنهادی: روزی معلم دیوان شعر حافظ را با خود به کلاس برد و از دانش‌آموزان خواست تا درباره راز شعر حافظ سخن بگویند. یکی از آنان گفت: «نگاه حافظ به طبیعت، به عطر گل‌ها و به سبزی چمن، خیلی صادقانه است». یکی دیگر از دانش‌آموزان، به آرامی گفت: «قهرمان قصه‌های شعر حافظ، با خدا مثل یک جان‌پناه جاودانه راز و نیاز می‌کند». یکی از آخر کلاس گفت: «وطن در شعر حافظ مایه آزادی و نگهبان وجود است که سربازان عاشق از آن با گذشت و وفا، مراقبت می‌کنند». و بالاخره دیگری که با اجازه معلم پنجره را باز کرد، با لبخند و کمی غرور گفت: «شعر حافظ مثل آواز قناری بر دل می‌نشیند و مثل رویش گل در بهاران خوش‌ترین سرودی است که غم را از بین می‌برد». معلم جمله‌های زیبای دانش‌آموزان را بر تخته سیاه نوشت و از آنها تشکر کرد.

درس هفتم: درس آزاد (فرهنگ بومی ۱)

● آموزش

درس‌های آزاد، ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. این درس، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم به یاری هم به فراخور ذوق و علاقه، دلبستگی‌های فرهنگ بومی و نیازها و بایسته‌هایی که در دیگر درس‌ها به چشم نیامده‌اند، مطالبی را بازگو نمایند و مبتنی بر ساختار درس‌ها آنها را بنویسند.

به بیان دیگر، «درس آزاد» فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم در تألیف کتاب، مشارکت داشته باشند و هر یک خود را در شکل‌گیری کتاب، سهیم ببینند و کتاب را از آن خود بدانند؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان پس از تألیف درس آزاد بتوانند نام خود را در ردیف نام پدیدآورندگان کتاب ثبت کنند. بر پایه آنچه گفته شد، اهداف درس آزاد را می‌توان این‌گونه برشمرد:

- ۱- تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای متناسب با فرهنگ بومی؛
- ۲- پرورش توانایی تولید ماده درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران؛
- ۳- پاسخ به نیازهای معلمان، دانش‌آموزان و اولیا؛
- ۴- بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب؛
- ۵- بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب؛
- ۶- آشنایی با برخی از نمودهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای؛
- ۷- شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محل زندگی؛
- ۸- توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلی؛
- ۹- پرورش توانایی تفکر و نقد و تحلیل نسبت به مباحث فرهنگی؛
- ۱۰- ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای.

روش‌های تولید درس آزاد

- برای نوشتن و تولید درس آزاد، یکی از روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:
- هر دانش‌آموز به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد اقدام نماید.
 - دانش‌آموزان به صورت گروهی و مشارکتی (تقسیم‌بندی دانش‌آموزان کلاس به چند گروه) برای تولید درس آزاد اقدام نمایند.
 - دانش‌آموزان، درس در کلاس (مجموعه نظرهای کلاس با راهنمایی و رهبری معلم کلاس) تولید کنند.

در تولید درس آزاد می‌توان از توانمندی دانش‌آموزان در بندنویسی بهره برد. برای نمونه، موضوع نوشته: «محل زندگی»، موضوعی خیلی کلی است و باید به موضوعات کوچک‌تر محدود شود. مثلاً وضعیت جغرافیایی محل، آداب و رسوم، زبان منطقه و غذاهای خاص آن منطقه، چهار موضوع کوچک‌تری هستند که در مورد هریک می‌توان یک بند نوشت.

توصیه می‌شود به دانش‌آموزان کمک کنید تا چارچوب متن خود را مشخص نمایند، سپس اقدام به نوشتن کنند. برای مثال، چهارچوب نوشته می‌تواند شامل سه بند باشد: بند اول وضعیت جغرافیایی محل را توضیح دهند؛ بند دوم زبان و بند سوم آداب و رسوم منطقه را بیان کنند.

در تدوین متن می‌توان از روش‌های قضاوت عملکرد و بارش مغزی بهره برد. در این قسمت، موضوعاتی مناسب با عنوان و محتوای فصل در حوزه فرهنگ و زبان و آداب محلی، پیشنهاد می‌شود. درس آزاد در فصل «فرهنگ بومی» که دامنه گسترده‌ای دارد، گنجانده شده است. بنابراین؛ امکان تولید متن‌های زیبا فراهم است.

در طراحی فعالیت‌های کتاب نگارش نیز تطابق فعالیت‌ها با روند طراحی کتاب ضرورت دارد. از دید ساختاری، توجه به عناصر مبتنی بر نگرش شبکه‌ای، نقش معلم به عنوان ناظر و راهنما و نقش دانش‌آموز در مقام تولیدکننده ضروری است.

● روش پیشنهادی تولید درس آزاد: بارش فکری

مراحل تولید

- ۱- با نظرخواهی از دانش‌آموزان، موضوعی مرتبط با فرهنگ بومی و محلی انتخاب می‌شود.
- ۲- قوانین مربوط به بارش فکری برای دانش‌آموزان مطرح می‌شود و آنها ملزم خواهند شد این قوانین را رعایت کنند.

قوانین عبارت‌اند از:

- انتقاد کردن، آری، رد کردن دیدگاه‌های دیگران، خیر.
- ساختن ایده‌های بهتر از ترکیب ایده‌های مطرح‌شده؛
- استقبال از هرچه بیشتر شدن ایده‌ها.

- ۳- نظرات یا اطلاعات دانش‌آموزان درباره موضوع انتخابی پرسیده می‌شود و کلیه جمله‌ها بدون کم و کاست، روی تابلو نوشته می‌شود.

- ۴- پس از تمام شدن بارش فکری دانش‌آموزان، آنها گروه بندی می‌شوند تا راجع به جمله‌های نوشته شده در گروه گفت‌وگو کنند و از این طریق، جمله‌های تکراری را حذف نمایند. جمله‌هایی را

که قابلیت ادغام دارند، ادغام و جمله‌هایی که نیاز به اصلاح دارند، اصلاح کنند.

۵- جمله‌های جدید، مجدداً بر روی تابلو نوشته می‌شوند و با نظر کلیه دانش‌آموزان، اولویت‌بندی صورت می‌گیرد.

۶- متن حاصل بعد از تنظیم و نهایی شدن با خط خوش، بر روی تابلو نوشته می‌شود و همه دانش‌آموزان، آن را در کتاب خود می‌نویسند.

نکته مهم: پیشنهاد می‌شود در هر استان، متون تولید شده در این فصل، گردآوری و جمع‌بندی شود. نوشته به گونه‌ای باشد که ویژگی‌های آن استان را به خواننده معرفی کند. این مطالب برای گروه زبان و ادب فارسی دفتر تألیف ارسال شود تا از کنار هم قرار دادن آنها کتابی با عنوان دایرةالمعارف استان‌شناسی تولید شود که مخاطبش دانش‌آموز دوره ابتدایی باشد. بدیهی است استان‌هایی که مطلبی ارسال نکنند، در آن کتاب، غایب خواهند بود. معلمان گرامی می‌توانند هفت جلسه را طبق برنامه درس‌های پیشین به درس آزاد اختصاص دهند.

درس هشتم: دریاقلی

● اهداف آموزشی

- آشنایی با یکی از دلیر مردان گمنام ایرانی؛
- تقویت روحیه دلاوری؛
- تقویت روحیه مقاومت و پایداری؛
- آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم نقاط مختلف ایران؛
- آشنایی با علائم سجاوندی (نقطه گذاری).

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش تدریس پیشنهادی

کارایی گروه

روش بحث گروهی

روش ایفای نقش (نمایشنامه): ایفای نقش، روشی است که می‌تواند برای تجسم عینی موضوعات و درس‌هایی که برای نمایش مناسب باشند به کار رود. در این روش یک یا چند نفر از دانش‌آموزان، موضوعی را به صورت نمایشی کوتاه اجرا می‌کنند.

ایفای نقش نیازی به مهارت‌های خاص هنری ندارد بلکه معلم، با توجه به هدف و موضوع موردنظر، از اجرای ساده آن به عنوان یک روش آموزشی استفاده می‌کند.

از ویژگی‌های ممتاز ایفای نقش این است که دانش‌آموزان با نمایش و ایفاگران نقش ارتباط عاطفی برقرار می‌کنند و تمام حواس آنان به کار گرفته می‌شود.

برای اجرای این روش معلم یا مسئول اجرای نمایش، برنامه‌ریزی‌های نمایش و در حقیقت کارگردانی آن را بر عهده می‌گیرد. ایفاگران به طور داوطلب یا انتخابی در برنامه شرکت می‌کنند. سایر

دانش‌آموزان نیز به مشاهده نمایش می‌پردازند و در پایان نمایش می‌توانند سؤالاتی طرح یا درباره آن اظهار نظر کنند.

تهیه سناریوی نمایشنامه در گروه، توسط دانش‌آموزان و با نظارت معلم انجام می‌پذیرد. بهره‌گیری از رسانه: در آموزش این درس می‌توان از لوح فشرده آهنگ‌ها و تصاویر مربوط به رشادت‌های مردم جنوب ایران خصوصاً شهر آبادان بهره جست.

نکات قابل توجه: «دریاقلی سورانی» (متولد سال ۱۳۲۴ هجری شمسی) از اهالی آبادان بود. وی، هنگامی که در جریان حمله عراق به ایران در بیست کیلومتری آبادان از تحرکات شبانه عراقی‌ها برای حمله غافل گیرکننده به این شهر مطلع می‌شود، به سرعت با دوچرخه خود را به آبادان می‌رساند و با فریاد، مردم را از ماجرا آگاه می‌سازد. مردم با شنیدن فریادهای او از خانه بیرون می‌آیند و با هرچه در دست دارند به سمت منطقه ذوالفقاری حرکت می‌کنند. سورانی سپس پیاده به سمت مقر سپاه می‌شتابد و نیروهای خودی را از حمله عراقی‌ها آگاه می‌کند. وی در کشاکش این ماجرا، بر اثر ترکش خمپاره مجروح و در راه بیمارستان در قطار شهید می‌شود. با مقاومت مردم، نیروهای عراقی در تصرف آبادان ناکام و مجبور به عقب‌نشینی می‌شوند. اگر هوشیاری، عزم و دلیری این مردم گمنام نبود کسی نمی‌داند چه رخدادهای تلخی پیش می‌آمد و چه سرانجام و سرنوشتی برای مردم ایران رقم می‌خورد. محمدرضا تُرکی، دکترای زبان و ادب فارسی و استاد دانشگاه تهران، نویسنده متن دریاقلی و تدوین‌کننده آن است؛ این نوشته برای اینکه به شکل یک درس، درآید، در شورای گروه، بررسی و بازنویسی شده است.

جلسه دوم	
دانش‌زبانی	۲۰ دقیقه
فعالیت‌های کتاب‌نگارش (بخش ۱)	۳۰ دقیقه

دانش‌زبانی

رعایت علائم سجاوندی یا نقطه‌گذاری در جمله، هم به درک مطلب دانش‌آموزان کمک می‌کند، هم به زیبایی نوشتار می‌افزاید. در ادامه به اختصار، به بیان کاربرد برخی از این علائم می‌پردازیم.

نقطه (.)

۱- در پایان همه جمله‌ها. جمله‌های با نشانه پرسشی و تعجبی (!؟) نیز نقطه پایانی را دارند : هوا ابری است، چه گفت؟ چه زیبا گفت!

۲- پس از حرف یا حروفی که نشانه اختصاری کلمه است، مثال : در سال ۱۳۵۷ ه.ش. انقلاب اسلامی ایران به ثمر رسید.

ویرگول (درنگ نما)(،)

۱- بین جمله‌های مستقل که در مجموع، جمله کامل می‌سازند :

او که بسیار تلاش کرد، به مقصود رسید.

۲- پس از منادا : خدایا، مرا عفو کن.

۳- هر جا واژه یا عبارتی به عنوان بدل در ضمن جمله یا در عبارتی دیگر آورده شود :
اخوان ثالث، شاعر معاصر، سراینده شعر معروف «خوان هشتم» است.

۴- بین واژه‌های همپایه به جای «و» می‌آید :

فردوسی، مولوی، سعدی و حافظ از بزرگان شعر فارسی هستند.

۵- بین دو واژه که ممکن است خواننده، آنها را با کسره اضافه بخواند :

مادر، حسن را به سوی خود خواند.

۶- به جای مکث کوتاه در جمله :

اگر شب‌ها همه قدر بودی، شب قدر بی قدر بودی.

دو نقطه (:)

۱- قبل از نقل قول :

صاحب نظران آموزشی می‌گویند : «شرط درست نوشتن، درست فهمیدن است».

۲- هنگام برشمردن اجزای یک چیز :

اساس نگارش خوب، دانستن و رعایت چند نکته است : چشم باز، گوش شنوا، دقت و

۳- مقابل واژه‌هایی که می‌خواهیم آنها را معنی کنیم.

علامت سؤال (?)

۱- در پایان جمله‌های پرسشی :

آیا تاکنون فکر کرده‌اید که هزاران ماده نگارشی پیش روی شماست ؟

۲- برای نشان دادن مفهوم تردید :

وفات حافظ در سال ۷۲۱ (?) اتفاق افتاد.

۳- برای نشان دادن مفهوم استهزا : او نابغه (?) است.

علامت تعجب (!)

۱- در پایان جمله‌های تعجبی، تأکیدی، عاطفی، مثال : عجب روزگاری است !

۲- پس از اصوات، مثال : هان! ای دل عبرت بین.

گیومه (())

۱- سخنی که به‌طور مستقیم از جایی یا کسی نقل می‌شود :

به قول سعدی : «بنیاد ظلم در جهان اندک بود، هرکس چیزی بدان مزید کرد، تا بدین غایت رسید».

۲- اسامی و عناوین و اصطلاحات علمی یا فنی (فقط بار اول)

«فضا سازی» در آغاز، میانه و پایان نوشته، نقش مهمی ایفا می‌کند.

نقطه ویرگول (;)

برای جدا کردن جمله‌هایی که از جهت ساختمان و مفهوم مستقل به نظر می‌رسند ولی در یک عبارت طولانی، با یکدیگر بستگی معنایی دارند :

برای نگارش گزارش خوب باید فکر کرد؛ تفکر لازمه هر اقدام مهمی است.

یادآوری : نقطه ویرگول کاربردی نزدیک به نقطه دارد و نباید آن را با ویرگول معادل دانست،

مثال : فروشنده‌ای که با کم‌فروشی و گران‌فروشی می‌خواهد سرمایه بیندوزد ناموفق است؛ بار کج به منزل نمی‌رسد.

جلسه سوم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

بخوان و بیندیش

«تندگویان» نوشته‌ای است از کتاب «زنده عشق»، که به شرح زندگی شهید محمدجواد تندگویان پرداخته است. این نوشته، در گروه زبان و ادب فارسی، انتخاب، بازنویسی و تنظیم شده است. این بخش از کتاب در راستای تقویت درک متن دانش‌آموزان طراحی شده است. معلم فرصت می‌دهد تا دانش‌آموز به روش صامت‌خوانی و به صورت انفرادی، متن را کامل بخواند. آن‌گاه در مورد محتوای خوانده شده بیندیشد و سپس به سؤالات «درک و دریافت» به صورت فردی پاسخ دهد.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

● املا

املا با هدف آموزش و یادگیری بهتر شکل درست کلمات به اجرا در می‌آید. در کتاب‌های راهنمای معلم، از پایه سوم تا پنجم، روش‌ها و تکنیک‌های املائی جالب و متنوعی مطرح شده است که اکثر دانش‌آموزان با آنها آشنا هستند. معلم می‌تواند انتخاب روش تمرین املا را به گروه‌ها واگذار کند و خود بر این فرایند نظارت داشته باشد.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت‌های نگارشی، صفحه ۲

دانش‌آموز قرار است با موضوع «شهید» و با استفاده از کلمات زیر و رعایت علائم نگارشی نقطه‌گذاری یک بند (پاراگراف) بنویسد.

کلمات: عشق – زندگی – حماسه – صداقت – سنگر – سرنوشت‌ساز.

یک نمونه بند توصیفی با استفاده از کلمات فوق با موضوع «شهید»:

شهید با عشق و ایمان، پیمانه زندگی خود را به شهد شهادت گوارا می‌سازد و با صداقت و اخلاص به ندای حق لبیک می‌گوید. در سنگر حماسه و ایثار، زمزمه قنوت شهید زیباترین سرود رشادت و دلدادگی است تا ایران، ایران بماند. نام و یاد بلند شهید از این رو سرنوشت‌ساز است که پاسداشت و دفاع از خاک میهن با آن معنا می‌شود.

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

شاعران و نویسندگان، دلبذیرترین، زیباترین، و شکوهمندترین وصف‌ها و تصویرگری‌ها را در سروده‌ها و نوشته‌های خویش آورده‌اند. توصیف میدان‌های رزم، توصیف عناصر طبیعی، توصیف شور عاشقانه و وجد عارفانه و لحظه‌های هجران و وصل و... گواه باریک‌اندیشی و خیال‌پردازی و لطافت طبع شاعران ماست. آموزش توصیف به دانش‌آموزان ذوق هنری آنان را صیقل می‌دهد. توصیفات تخیلی، توصیفات نمادین و توصیفات واقعی از انواع ادبیات توصیفی هستند.

جلسه هفتم	
کارگاه درس پژوهی	۵۰ دقیقه

کارگاه درس پژوهی

در این کارگاه دانش‌آموز باید داستانی انتخاب کند و آن را در گروه بخواند. در انتخاب بهترین داستان نظر بدهد و در ارائه آن به کلاس مشارکت کند. تمام این رخدادهای در گروه علاقه‌مندی دانش‌آموز به مطالعه داستان و انس او با داستان‌های زیباست.

ادبیات داستانی شکلی از روایت است که در همه یا در بخشی از آن به رویدادهایی اشاره می‌شود که واقعی نیستند، یعنی خیالی و ساخته ذهن نویسنده اثرند. در مقابل آن، ادبیات غیرداستانی قرار دارد که عمدتاً به رویدادهای واقعی می‌پردازد نظیر تاریخ‌نگاری، زندگی‌نامه‌نویسی و... انواع ادبیات داستانی، واقع‌گرا (رئالیستی) و غیر واقع‌گرا (غیر رئالیستی). در اینجا به اختصار به عناصر سازنده داستان اشاره می‌شود:

پیرنگ: یا خط داستانی، اغلب به عنوان یکی از عناصر بنیادین ادبیات داستانی برشمرده می‌شود. پیرنگ عبارت است از ساخت و پرداخت کش‌های یک داستان. در سطح خرد، پیرنگ مجموعه‌ای است از کش‌ها و واکنش‌ها، یا محرک‌ها و پاسخ به محرک‌ها. پیرنگ در سطح کلان، آغاز، میانه و پایان دارد. اغلب، آن را با نموداری کمان شکل با خطوط زیگزاگی برای نمایش اوج و فرود کش داستان ترسیم می‌کنند. در سطح میانه، ساختار پیرنگ متشکل از صحنه و پایان‌بندی، صحنه واحدی از درام است که در آن کش واقع می‌شود. سپس، نوعی تحول یا گذار از موقعیت فعلی صورت می‌گیرد و در پی آن پایان‌بندی می‌آید: جمع‌بندی و پیامد داستان.

مقدمه‌چینی: مقدمه‌چینی به معنای خلق موقعیت داستانی اولیه است. در این مرحله، صحنه به شیوه‌های گوناگون طراحی می‌شود، شخصیت‌ها معرفی می‌شوند و کشمکش آغاز می‌شود.

پیش‌آگاهی: پیش‌آگاهی، تکنیکی است که نویسنده به کار می‌بندد تا سرنخ‌هایی را در اختیار

خواننده قرار دهد. خواننده با استفاده از این سرنخ‌ها می‌تواند آنچه را که قرار است بعداً در داستان اتفاق بیفتد، پیش‌بینی کند. به عبارت دیگر، نویسنده به نکات ظریفی اشاره می‌کند که از رویدادهای آتی پیرنگ خبر می‌دهند و بعداً در داستان به کار می‌آیند.

نتیجه: با رعایت مراحل کنش صعودی و کنش نزولی، پس از اوج، کشمکش داستان به نتیجه نهایی خود می‌رسد. ممکن است یک تعلیق نهایی وجود داشته باشد که مخاطب را دربارهٔ پایان داستان در تردید بگذارد.

شخصیت: شخصیت‌پردازی را یکی از عناصر بنیادین داستان می‌دانند. «شخصیت» در داستان مشارکت می‌کند و معمولاً انسانی‌ست با هویت و ویژگی‌های گوناگون، که از بطن «داستان» برآمده است. گونه‌های مختلف شخصیت‌های داستانی از این قرارند:

- **شخصیت راوی:** شخصیتی است که مخاطب، داستان را از زاویهٔ دید او تجربه می‌کند. همچنین با او همدردی و از او طرفداری می‌کند. از این رو شخصیت اصلی داستان است.
 - **قهرمان:** شخصیتی است که کنش داستان را پیش می‌برد و انتظار می‌رود به هدف غایی داستان نائل شود. در شیوهٔ داستان‌گویی غربی، قهرمان عموماً شخصیت اصلی داستان است.
 - **ضدقهرمان:** شخصیتی است که در برابر قهرمان قد علم می‌کند.
 - **شخصیت ایستا:** شخصیتی است که در روند داستان دچار تغییر محسوسی نمی‌شود.
 - **شخصیت پویا:** شخصیتی است که در روند داستان دستخوش تغییرات شخصیتی می‌شود.
 - **شخصیت متضاد:** شخصیتی است که از نظر خصوصیات، درست در نقطهٔ مقابل قهرمان قرار دارد و شخصیت و ویژگی‌های قهرمان را آشکار می‌کند.
 - **شخصیت مکمل:** شخصیتی که در داستان نقش دارد اما نقش او چندان عمده نیست.
 - **شخصیت فرعی:** شخصیتی است که نقش کوچکی در داستان دارد.
- معلم‌ان می‌توانند اطلاعات خود را در این زمینه با مطالعهٔ کتب مرتبط، غنا بخشند و آموزش دانش‌آموزان را کامل نمایند.

جلسهٔ هشتم	
هنر و سرگرمی و درک متن	۵۰ دقیقه

● درک متن

در صفحه درک متن از کتاب نگارش که در آخر هر فصل می‌آید، تقویت سواد خوانداری و درک مطلب دانش‌آموزان مد نظر است و موازی با فعالیت‌های درک متن کتاب فارسی که به تولیدات شفاهی زبان می‌پردازد، در کتاب نگارش فرصت تولیدات مکتوب و نوشتاری فراهم گشته است. در این قسمت دانش‌آموز باید با دقت به ضمائر متن و ارجاع آنان به شخصیت‌های متن، پاسخ‌گوی سؤالات باشد.

هنر و سرگرمی

در این بخش، رعایت خط خوش و ممارست در زیبانویسی مورد تأکید است. چنان‌که در مبانی نظری فلسفه تعلیم و تربیت، ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به رشد قوه خیال و پرورش عواطف، احساسات و ذوق زیبایی‌شناختی دانش‌آموزان است (مبانی نظری تحول بنیادین، ص ۳۰۷).

جلسه نهم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

املاي پایانی

املاي پایانی در دو قسمت (املاي تقریری و سؤالات املاي)، مانند دروس قبل برگزار می‌گردد. یک نمونه از بخش سؤالات املاي این درس جهت بهره‌گیری معلمان عزیز ارائه می‌گردد.

به نام پروردگار	
پرسش‌های املایی درس هشتم «دریاقلی»	نام و نام خانوادگی: کلاس: تاریخ:
۱- هر کلمه را در جای خالی مناسب بگذارید. (سرنوشت ساز - جان فشانی - جوانمردی) * گاهی نجات مردم به تصمیم به هنگام به موقع یک نفر یا جمعی وابسته می‌شود. * دریاقلی، رکاب زن. همه چیز به تو وابسته است. * بی‌شک دریاقلی اگر در آن شب دچار ترس می‌شد چه اتفاقات ناگواری می‌افتاد.	
۲- در هر دسته، دور شکل درست کلمه خط بکشید. (خانواده‌اش، خوانواده‌اش، خانواداش) * (انتقال، انطقال) * (بگذارند، بگذارند، بگزاردند) (کوی ذوالفقاری، کوی ذولفقاری، کوی ذوالفغاری)	
۳- در متن زیر کلمات نادرست را بیابید و زیر آنها خط بکشید و شکل درست کلمه‌ها را به ترتیب داخل کمانک‌های زیر متن بنویسید. مردم و مدافان آبادان، بی‌درنگ به هر وسیله‌ای که ممکن بود در برابر دشمن به کار آید به مقابل با دشمن پرداختند و توانستند در نبردی نابرابر نفوز دشمن را ناکام بگذارند. () * () * () * () * ()	
۴- برای کلماتی که تشدید آنها جا افتاده است، تشدید بگذارید. (تشدید دقیقاً بالای حرف مشدد نوشته شود). اما، ممکن، رکاب، مقدس، خمپاره‌ها، همت، وسعت	
۵- جاهای خالی را با کلمات مناسبی که از درس به یاد دارید، پُر کنید. * دریا قلی به وسعت دریاست نام تو تاریخ در تلفظ نام تو است. * آنها می‌خواستند شهر محاصره شده‌ی آبادان را به کامل خود دریاورند.	
بازخورد:	

جلسه دهم	
ارزشیابی کل فصل	۵۰ دقیقه

ارزشیابی کل فصل

در این فصل، می‌توان روش ارزشیابی شفاهی و استفاده از نمون برگ (کارت) را به کار برد. دانش‌آموز از داخل جعبه، نمون برگ را به صورت تصادفی انتخاب می‌کند، متن سؤال را از روی آن می‌خواند و به آن پاسخ می‌گوید.

فصل چهارم

نام آوران

اهداف

- ۱- آشنایی با مفاخر فرهنگی ایران؛
- ۲- تقویت حس احترام به نامداران کشور؛
- ۳- شناخت برخی از بزرگان و مشاهیر ایران زمین؛
- ۴- تقویت نگاه مثبت به بزرگان، نام آوران و مشاهیر؛
- ۵- آشنایی با خدمات نام آوران ایران اسلامی؛
- ۶- تقویت علاقه مندی به علم اندوزی و ارج نهادن به دانش.

طراحی واحدهای یادگیری فصل چهارم

درس نهم: «رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس»

● اهداف آموزشی درس

- آشنایی دانش‌آموزان با زندگی‌نامهٔ دهخدا و چگونگی بهره‌گیری از آن؛
- ایجاد زمینهٔ مناسب برای استفاده از فرهنگ لغت؛
- آشنایی دانش‌آموزان با بزرگ‌ترین و جامع‌ترین فرهنگ‌نامهٔ فارسی (لغت‌نامهٔ دهخدا).
- تقویت روحیهٔ همکاری در فراگیران؛
- آشنایی با نمونه‌هایی برجسته از اشعار باباطاهر؛
- تقویت مهارت در واژه‌سازی با ترکیب‌های جدید.

● آموزش

جلسهٔ اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش‌های پیشنهادی تدریس

- بحث و گفت و گو

- واحد کار (پروژه)

روش واحد کار

۱- در این روش دانش‌آموزان به صورت گروهی یا فردی به جمع‌آوری اطلاعات راجع به علی‌اکبر دهخدا و کارها و خدماتی که انجام داده است و همچنین در مورد لغت‌نامهٔ دهخدا می‌پردازند.

۲- در مرحلهٔ بعد اطلاعات را دسته‌بندی می‌نمایند.

۳- سپس براساس اطلاعات گردآوری شده گزارشی می‌نویسند و آن را در کلاس عرضه می‌کنند.

درس «رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس»، علی‌اکبر دهخدا و چگونگی جمع‌آوری لغت‌نامهٔ دهخدا را به خوبی به فراگیران معرفی می‌کند.

* لغت‌نامهٔ دهخدا یک واژه‌نامهٔ عمومی است. این لغت‌نامه که در حکم دایرةالمعارف است، به

همت استاد علی اکبر دهخدا و به کمک گروهی از متخصصان زبان و ادبیات فارسی گردآوری شده است. این لغت نامه حاوی واژه‌ها، اسامی، مکان‌ها، گیاهان، جانداران و... است و بر اساس حروف الفبا مرتب و چاپ شده است.

در ابتدای کتاب جدولی مربوط به نشانه‌های اختصاری وجود دارد برای نمونه (ص) نشانه صفحه و (ا) نشانه اسم است. پس از نوشتن هر واژه نشانه‌هایی آمده است که هر یک معنا و مفهوم خاص خود را دارد. در لغت نامه دهخدا، حد فاصل میان لغت نامه و دایرة المعارف مشخص نشده است و از این رو هم در رده دایرة المعارف و هم فرهنگ‌هاست. حدود نیمی از کتاب، لغات است، با معنی و شاهد، و نیم دیگر آن اعلام تاریخی و جغرافیایی است.

این اثر حاوی کلیه لغات فرهنگ‌های خطی و چاپی فارسی است و در نقل آنها بسیاری از غلط‌های گذشتگان تصحیح شده است و بسیاری از لغات عربی و مواردی از لغات ترکی، مغولی، هندی، فرانسوی، انگلیسی، آلمانی، روسی و دیگر زبان‌های متداول در زبان فارسی نیز در این فرهنگ آمده است. برای صحیح خوانده شدن، لغات در جلوی هر کلمه حروف حرکت دار به کار رفته است که در ابتدای لغت نامه دهخدا معرفی شده‌اند.

لغت نامه بزرگ دهخدا در ۱۶ جلد به چاپ رسیده است.

* دایرة المعارف

دایرة المعارف‌ها از نظر سطح به چند دسته ۱- کودکان، ۲- مدارس و ۳- بزرگسالان تقسیم می‌شود. *

از میان واژه‌نامه‌های فارسی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- دایرة المعارف فارسی زیر نظر غلامحسین مصاحب، در ۳ جلد.
- فرهنگ عمید، تألیف حسن عمید در سه جلد (شامل سه بخش لغات، نام‌ها، امثال و حکم و بیست و هشت هزار لغت).

● برهان قاطع، نوشته محمد حسین بن خلف تبریزی، در سال ۱۰۶۹ ق.، (شامل بیست هزار و دویست واژه).

● فرهنگ الفبایی - قیاسی، مهشید مشیری، انتشارات سروش (شامل چهار هزار واژه زبان فارسی معاصر).

- فرهنگ فرس اسدی، اسدی طوسی (کهن ترین فرهنگ لغت فارسی).
- فرهنگ آند راج، اثر محمد پادشاه متخلص به شاد، ۱۳۰۶ ق. در ۶ جلد.

بهره‌گیری از رسانه : در آموزش این درس می‌توان از نرم‌افزار آموزشی دهخدا بهره جست.
*** شعر پایانی درس، غزلی از حافظ است که به صورت کامل در ذیل آمده است :**

دردِ عشقی کشیده‌ام که می‌رس	زهرِ هجری چشیده‌ام که می‌رس
گشته‌ام در جهان و آخر کار	دلبری برگزیده‌ام که می‌رس
آنچنان در هوای خاک دَرش	می‌رود آب دیده‌ام که می‌رس
من به گوش خود از زبانش، دوش	سخنانی شنیده‌ام که می‌رس
سوی من، لب چه می‌گری که مگوی	لب لعلی گزیده‌ام که می‌رس
بی تو در کلبه گدایی خویش	رنج‌هایی کشیده‌ام که می‌رس
همچو حافظ، غریب در ره عشق	به مقامی رسیده‌ام که می‌رس

شعر، حاصل شور درون شاعر است که با نیروی کلمات شکل می‌گیرد و ندای درون شاعر را در فضای شعر، بازتاب می‌دهد.

دهخدا نیز در آخرین لحظات عمر خود به یاد سال‌ها زحمت و رنجی که در راه جمع‌آوری دایرةالمعارف کشیده است، می‌افتد و به تناسب آن این شعر زیبای حافظ را بر زبان می‌راند. دهخدا در این راه رنج‌ها و سختی‌هایی را تحمل کرده است که قابل وصف نیست. وی در طول زندگی فعالیت‌های متعددی داشته است و سرآمد آنها تألیف ارزشمند و جاودانه «لغت‌نامه» است که به حق ستودنی است.

*** شایسته است این درس در صورت امکان در کتابخانه تدریس شود تا دانش‌آموزان از نزدیک با قفسه‌بندی، انواع فهرست، روش امانت گرفتن کتاب و... نیز آشنا شوند.**

جلسه دوم	
واژه‌آموزی	۲۰ دقیقه
بخوان و حفظ کن	۳۰ دقیقه

واژه‌آموزی

در این بخش به واژه‌هایی اشاره شده است که با افزودن «نامه» درست می‌شوند. در این بخش می‌توان به نمونه‌های بیشتری اشاره نمود.

واژه	نامه	واژه‌نامه
پایان	نامه	پایان‌نامه
واژه	نامه	واژه‌نامه
گذر	نامه	گذرنامه
سفر	نامه	سفرنامه
لغت	نامه	لغت‌نامه

در هنگام انجام دادن این فعالیت ممکن است برای دانش‌آموزان این سؤال مطرح شود که آیا می‌توان نامه را در ابتدای واژه قرار داد و واژه‌ای نو ساخت. پاسخ مثبت است. به چند نمونه از این دست، اشاره می‌شود:

نامه	واژه	واژه جدید
نامه	رسان	نامه‌رسان
نامه	بر	نامه‌بر
نامه	نویس	نامه‌نویس
نامه	نگار	نامه‌نگار

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

فعالیت‌های نگارش

در این بخش تمرین و تکراری بر جمع مکسر کلمات صورت می‌گیرد.

تعریف جمع مکسر: بعضی از کلمه‌ها در زمان جمع بستن نشانه جمع در آخر ندارند، بلکه در شکل مفرد آنها تغییراتی ایجاد می‌شود. البته این گونه جمع بستن مخصوص زبان عربی است و به آنها «جمع مکسر» می‌گویند. تعداد فراوانی از این جمع‌های مکسر در زبان فارسی رواج دارند که بر غنای زبان ما افزوده‌اند و اغلب صرفه‌جویی آوایی و خطی نیز ایجاد کرده‌اند، مثال: مِلّت‌ها ← مِلل، طریقه‌ها ← طُرُق.

مانند:

مفرد	جمع
ادب	آداب
تصویر	تصاویر
مدرسه	مدارس
طفل	اطفال

(فاضل، فضلا) (فصل، فصول) (متن، متون) (کتاب، کُتب)

تمرین خواندن (روخوانی)

بهبود و پیشرفت سواد خواندن دانش‌آموزان از وظایف اصلی نظام آموزشی کشور است. ارتقای این مهارت را می‌توان یکی از نتایج و پیامدهای قطعی نظام آموزشی کشورمان دانست. تدریس روزانه باید مبتنی بر متن کتاب یا فعالیت‌های مربوط به خواندن و همراه با تکالیف و تمرین‌های هفته‌ای باشد. در مسئله «خواندن» بین «نگرش مثبت» دانش‌آموزان و «توانایی خواندن» رابطه مستقیم وجود دارد. فراگیری که از نظر «سواد خواندن» در سطح بالاتری قرار می‌گیرند، معمولاً اطرافیان‌شان در مطالعه، نگرش مثبت‌تری دارند و در نتیجه میزان مطالعه اینها بیشتر از سایر فراگیران است.

همان‌گونه که می‌دانیم خواندن انواعی دارد. از انواع رایج آن می‌توان به خواندن خطایی، همخوانی، خواندن اجمالی، سریع‌خوانی، گروه‌خوانی، دقیق‌خوانی، خواندن تجسّسی و خواندن التذّادی اشاره نمود.

انتخاب نوع خواندن مستقیماً با محتوا و قالب اثر ارتباط دارد. محتوا و قالب درس نهم نیازمند توجه و دقت است. از این رو، در اینجا روش دقیق خوانی پیشنهاد می‌گردد.

در این نوع خواندن، دانش‌آموز متن خواندنی را کاملاً درک می‌کند و آن را به‌طور منظم در حافظه نگه می‌دارد. همچنین به افکار اصلی نویسنده پی می‌برد، ارتباط بین مطالب را درمی‌یابد، خلاصه متن را بیان می‌کند و بالاخره به نتیجه‌گیری آن می‌پردازد.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

● املا

- ۱- توجه بیشتر به وجه آموزشی درس املا، نسبت به وجه آزمون‌ی آن؛
- ۲- انعطاف‌پذیری در انتخاب تمرین‌ها در هر جلسه املا؛
- ۳- توجه به کلمات، به عنوان عناصر سازنده جمله‌های زبانی؛
- ۴- ارتباط زنجیروار املاهای گفته شده در جلسه‌های گوناگون.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت نگارشی

فعالیت شماره دو با هدف تقویت نگارش طراحی شده است ولی نگاهی هم به املا دارد. شناخت ترتیب حروف الفبا و تقویت توانایی مرتب کردن واژه‌ها بر اساس ترتیب آنها از اهداف این فعالیت است. از جمله می‌توان از دانش‌آموزان خواست که لغات یک درس را برگه‌نویسی کنند و سپس آنها را به ترتیب الفبا تنظیم و فهرست‌برداری نمایند.

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

فعالیت نگارشی

مقایسه و سنجش پدیده‌ها با یکدیگر یکی دیگر از شیوه‌های پرورش ذهن و آمادگی برای نوشتن است. شیوهٔ سنجیدن پدیده‌ها و مقایسهٔ آنها موجب می‌گردد دانش‌آموزان از تفکر یک بُعدی و خطی به سمت تفکر چند بُعدی و همه‌جانبه حرکت کنند، از قضاوت یک‌سویه پرهیزند و در داوری‌هایشان به جوانب مختلف توجه نمایند. این فعالیت به تقویت تخیل آنان نیز کمک می‌کند.

فعالیت سوم: درک و برداشت دانش‌آموزان از مثل «کار نیکو کردن از پر کردن است» فعالیت دیگر این درس است. در این بخش دانش‌آموزان برداشت‌های شخصی خود از مثل را مطرح می‌کنند. ضرب المثل «کار نیکو کردن از پر کردن است»، که در بخش کارگاه نویسندگی آمده کاملاً با مفهوم و محتوای کلی درس در ارتباط است. مفهوم کلی ضرب المثل این است که پیشرفت و موفقیت با تمرین و ممارست حاصل می‌شود و کارهایی آنچنان شگرف از آن بر می‌آید. داستان شیرین و جذاب زیر از آن جمله است:

در «بهرام نامه یا هفت پیکر» خمسة نظامی، آنجا که از داستان بهرام و کنیزک، بحث می‌کند، آمده است:

روزی بهرام گور ساسانی با کنیز خود به شکار رفت و گورخرهای زیادی صید کرد. با آنکه تمام ملازمان به مهارت و استادی بهرام در شکار گورخر آفرین‌ها گفتند ولی از کنیز صدایی برنیامد و در مدح و ثنای شاه ساسانی، سخنی نگفت.

بهرام، مدتی تأمل کرد تا گورخری از دور پیدا شد، آنگاه به کنیز گفت: «میل دارم این گورخر را به هر شکلی که تو بگویی شکار کنم».

کنیز گفت: باید با تیری سر و سُم گورخر را به هم بدوزی. بهرام گور مهره‌ای در کمان نهاد و به دقت رها کرد تا در گوش گورخر جای گرفت. حیوان بیچاره سم پای راستش را برای خاراندن به گوش خود نزدیک کرد تا مهره را از گوش خود خارج کند. کنیزک گفت انسان در هر کاری اگر مداومت و ممارست کند مسلماً ورزیده و کار آزموده خواهد شد؛ زیرا «کار نیکو کردن از پر کردن است».

شاه چون این سخن شنید، خشمگین شد و به سرهنگ فرمان داد تا کنیز را گردن بزنند. کنیز به حال تضرع درآمد و از سرهنگ خواست که در قتلش عجله نکند، چون ممکن است شاهنشاه روزی از کردهٔ خود پشیمان شود و تو را که بی‌تأمل اجرای فرمان کردی مورد خشم قرار دهد. اگر احتیاط کنی و مرا نکشی، قول می‌دهم کاری کنم و تدبیری بیندیشم که بهرام گور نه تنها خشمگین نشود، بلکه تو را بیشتر از پیش مورد تفقد قرار دهد.

سرهنگ پیشنهاد کنیز را پذیرفت و او را در قصری که در خارج از شهر بود، سکونت داد تا پنهانی در زمره خدمتکاران کار کند و هویتش را مکتوم دارد. این قصر سر به فلک کشیده، شصت پله داشت و کنیز از همان روزهای نخست گوساله ای را که تازه از مادر زاییده شده بود بر دوش می گرفت و روزی چند بار به بالای قصر می برد و پایین می آورد. گوساله بر اثر گذشت زمان بزرگ می شد، ولی چون به دوش کشیدن و بالا بردن آن، همه روزه چندین بار، تمرین و تکرار می گردید، لذا رشد تدریجی گوساله تأثیری در دشواری حمل آن نداشت.

کنیز چون موقعیت را مناسب دید به سرهنگ گفت که بهرام گور را به این باغ و قصر شصت پله بیاورد. سرهنگ چنان کرد و روزی که بهرام به شکار گورخر می رفت، برای چند دقیقه استراحت، او را به باغ و قصر زیبایش دعوت کرد و مخصوصاً داستان کنیز و بر دوش کشیدن گاو عظیم الجثه و بالا بردنش را از قصر شصت پله شرح داد تا شاه ساسانی را به تماشای این صحنه ترغیب کند. پس بهرام گور به باغ آمد و کنیز در حالی که روی خود را پوشانده بود، در مقابل بهرام و ملازمانش گاو را بر دوش گرفت و بدون ذره ای احساس خستگی و ملالت خاطر آن را از شصت پله به بالای قصر برد و بازگردانید.

بهرام به روی خود نیاورد و گفت: «می دانم چگونه به این عمل خطر و شگرف دست یافتی. این گاو را از زمانی که گوساله ای نوزاد بود بر دوش گرفتی به بالای قصر بردی و چون در این کار از تمرین و مداومت دست نکشیدی، رشد گوساله در توانایی تو خللی وارد نساخت و گر نه خود بهتر می دانی که این از قدرت و زورمندی نیست بلکه نتیجه تعلیم و تمرین و مداومت است.»

کنیز که به انتظار چنین استدلالی دقیقه شماری می کرد، بدون تأمل و در لفافه طنز و تعریض، جواب داد: «شهربارا، اگر زن ضعیف الجثه، گاوی را بر دوش بگیرد و به بالای قصر شصت پله ای ببرد، اعجاب و شگفتی ندارد و به دلیل تمرین و ممارست است ولی اگر شاهنشاه، سم و گوش گورخری را به هم بدوزد نباید نام تعلیم و ممارست بر آن نهاد؟!»

بهرام گور فوراً دریافت که این همان کنیز است. پس، از آنچه گذشت، عذر خواست و سرهنگ را نیز که در قتل کنیزک شتاب زده عمل نکرده بود، مورد تفقد و نوازش قرار داد. از آن تاریخ عبارت «کار نیکو کردن از پر کردن است»، که از واقعه شیرین و جذاب بهرام گور و کنیز ریشه و مایه گرفته است، به صورت ضرب المثل درآمده و مورد استناد و تمثیل قرار گرفته است.

جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	املاي پایانی

املاى پايانى

در بخش املا رعایت چند نکته ضروری به نظر می‌رسد :

- متن املا مجموعه‌ای از جملات باشد و از انتخاب کلمه به تنهایی خودداری شود.
- کلمات خارج از متن کتاب‌های درسی از بیست درصد کل کلمات بیشتر نباشد.
- علاوه بر جملات موجود در کتاب، از جملات دیگری هم استفاده شود.
- در هر جلسه از کلماتی که در جلسات قبلی برای دانش‌آموزان مشکل بوده است، نیز استفاده شود تا بتوان درجه پیشرفت شاگردان را اندازه‌گیری کرد.

درس دهم: عطار و جلال الدین محمد

الف) اهداف آموزشی درس

- آشنایی دانش آموزان با داستانی از کودکی مولانا؛
- ایجاد علاقه در فراگیران به علم اندوزی، مطالعه و کتاب خوانی؛
- آشنایی دانش آموزان با مثنوی و آثارش؛
- تقویت روحیه همکاری در فراگیران؛
- تقویت تفکر خلاق و انتقادی؛
- آشنایی با قالب مثنوی و نمونه های آن.

• آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

• روش های پیشنهادی تدریس

- ۱- ایفای نقش
 - ۲- نمایشی
 - ۳- کارایی گروه
 - ۴- پیش سازمان دهنده
- * بخش نخست این درس را می توان با روش «نمایشی» در کلاس اجرا کرد.
- پیشنهاد می شود :

- ۱- به تعداد شخصیت های داستان، چند نفر از دانش آموزان مشخص شوند تا به ایفای نقش بپردازند.
 - ۲- با بهره گیری از امکانات ساده، می توان شخصیت ها را حسی تر و ملموس تر ساخت. مثلاً با استفاده از صورتک ها، عکس ها و ... این کار امکان پذیر است.
- مناسب تر است که هر یک از شخصیت ها بخش مربوط به خود را در داستان حفظ کنند با درس را به صورت نمایشنامه در آورند و سپس آن را اجرا کنند.

درس عطار و جلال الدین در این فصل (نام آوران) آمده است، زیرا این دوازده مفاخر و مشاهیر ایران اند. وقتی که عطار کتاب اسرارنامه را به یک کودک (مولانا) هدیه می دهد و او غرق در خواندن کتاب می گردد، هدفی والا را به دنبال دارد. به این معنا که به فراگیران می آموزد تا از کودکی به اندوختن دانش علاقه نشان دهند.

حکایت درخت علم نیز در ارتباط با مفهوم کلی درس عنوان شده است. دانش اندوزی و ارج نهادن به دانش و دانشمندان از آموزه های مهم دین است که در کلام پیامبر (ص) و امامان (ع) و به طور روشن و بارز در قرآن مجید بارها مطرح گردیده است. طلب علم یک فریضه است. جست و جوی علم، هر چند در دورترین نقاط باشد، واجب است. علم را حتی در ژرفای اقیانوس ها یا در اوج آسمان ها باید یافت، هر چند با رنج، درد و دشواری همراه باشد. ارزش دانش آن چنان مهم است که خالق یکتا به قلم و مرکب قسم خورده است: «نون و القلم و مایسترون»

توصیه می شود همکاران ارجمند در تدریس بخش های مختلف این درس از سخنان بزرگان در مورد علم بهره جویند.

جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	دانش زبانی
۳۰ دقیقه	حکایت

دانش زبانی

دانش زبانی این درس به معرفی یکی از قالب های شعری می پردازد:

- **مثنوی:** قالب شعری است که هر بیت آن قافیه ای جداگانه دارد و برای سرودن داستان ها و مطالب طولانی مناسب است. نام دیگر مثنوی «دوگانی» است. واژه مثنوی از کلمه «مثنی» به معنی «دوتایی» گرفته شده است.

قالب مثنوی را می‌توان به شکل زیر تصویر کرد :

«مثنوی» از قدیمی‌ترین قالب‌های شعر فارسی و خاص زبان فارسی است و در همه ادوار از آن استفاده می‌شده است «کلیله و دمنه» منظوم رودکی و «آفرین‌نامه» ابوشکور بلخی از اولین مثنوی‌های شعر فارسی دری است. فردوسی، نظامی، عطار، سنایی، سعدی، مولوی و جامی از مثنوی‌سرایان بنام گذشته، و پروین اعتصامی و شهریار از مثنوی‌سرایان معاصرند.

جلسه سوم	
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)
۲۰ دقیقه	تمرین خواندن (روخوانی)

فعالیت نگارشی

فعالیت شماره دو به منظور بالا بردن دقت و توجه دانش‌آموزان نسبت به واژه‌های جدید طراحی شده است.

- محمد و پدرش برای یک سفر تولانی صمرقند را ترک کردند. (طولانی – صمرقند)
 - محمد از هر فرستی برای آموختن استفاده می‌کرد. (فرست)
 - عطار نسخه‌ای از کتاب اصرارنامه خود را به محمد هدیه داد. (نسخه‌ای – اصرارنامه)
 - بهاء‌الدین به سفارش عطار مراغب محمد بود؛ چون او آینده درخشانی داشت. (مراقب)
- شایسته است به منظور پیشگیری از غلط‌آموزی، همکاران گرامی از به کاربردن لغات هم‌آوا (قضا/ غذا) در این نوع فعالیت‌ها پرهیز نمایند.

فعالیت شماره ۳ :

همان‌گونه که می‌دانیم مثنوی قالبی است که هر بیت آن قافیه‌ای جداگانه دارد. شاید بهتر باشد در این بخش اشاره‌ای به قافیه داشته باشیم.

- **قافیه** : در پایان ابیات کلماتی قرار می‌گیرند که یک یا چند حرف آخرشان همانند است. به این کلمات در شعر، «قافیه» می‌گویند.

قافیه در تأثیر بخشی و زیبایی شعر نقشی بسزا دارد و از مهم‌ترین تأثیرات آن تکمیل وزن است. یعنی آهنگ برخاسته از وزن را تکمیل می‌کند و در هر بیت مانند نشانه‌ای، پایان یک قسمت و شروع قسمت دیگر را نشان می‌دهد. با توجه به این توضیحات، قالب بخش «ب» مثنوی است.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

تمرین خواندن (روان خوانی)

به منظور درک بهتر شعر و کیفیت بخشی به روان خوانی در این بخش به معنی و مفهوم برخی از ابیات حکایت درخت علم اشاره می‌گردد:

● بیت دوم:

تو به صورت رفته‌ای بی خبر زان زشاخ معنی‌ای، بی بار و بر
یعنی: ای انسان بی خبر، تو تنها به ظاهر توجه کرده‌ای و از حقیقت آگاه نیستی و از معرفت بویی
نبرده‌ای.

● بیت سوم:

گاه درختش نام شد، گاه آفتاب گاه بحرش نام شد، گاهی سحاب
علم، گاهی درخت علم، گاهی آفتاب علم و گاهی دریای علم و گاهی ابر علم نام می‌گیرد.
● بیت چهارم:

آن یکی کیش صدهزار آثا رخاست کمترین آثار او عمر بقاست
آن کسی که آثار زیادی از او پدید آمده است (انسان صاحب نعمات و صاحب آثار)، کمترین اثرش
رسیدن به جاودانگی است.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت‌های نگارشی

فعالیت شماره یک : این فعالیت را می‌توان نمونه مناسبی برای تقویت درک متن به شمار آورد. این فعالیت می‌تواند سومین سطح درک متن یعنی تلفیق را پوشش دهد. تلفیق در واژه به معنای با هم آوردن، به هم بستن، مرتب کردن، آراستن و برهم نهادن است. منظور از این سطح، کنار هم گذاشتن و برهم نهادن همه اطلاعات متن و نتیجه‌گیری کردن است. ضمناً تولید متن در این بخش همراه با افزودن بخش‌هایی است که انتخاب و کاربردشان بیانگر درک صحیح متن است.

فعالیت شماره دو

برای انجام دادن فعالیت شماره دو می‌توان از روش فهرست خصوصیات بهره جست :

روش فهرست خصوصیات : این روش کمک می‌کند تا به تمام ابعاد و جوانب موضوع توجه کنیم. در حالی که اگر به‌طور عادی بخواهیم به موضوع فکر کنیم، ممکن است بعضی از ابعاد و جوانب موضوع ناخودآگاه حذف شود یا ما از آن غافل بمانیم.

در این روش، فهرستی از صفات و ویژگی‌های مختلف موضوع، مانند شکل، اندازه، رنگ، جنس و کاربرد تهیه می‌شود. سپس بر هر خصوصیت متمرکز می‌شویم و موضوع اول و دوم را با هم مقایسه می‌کنیم.

در این بخش جدول مقایسه کتاب و درخت با بهره‌گیری از روش فهرست خصوصیات به صورت بسیار خلاصه آمده است. می‌توان به ویژگی‌های بیشتری اشاره نمود و جدول را گسترش داد.

مقایسه کتاب و درخت					
اندام‌های درخت	اندام‌های کتاب	انواع درخت	انواع کتاب	فایده‌ها و زیبایی‌های درخت	فایده‌ها و زیبایی‌های کتاب
ریشه	کتاب‌ها هم مانند درخت‌ها از قسمت‌هایی درست شده‌اند. ریشه کتاب‌ها به موضوع آنها	همیشه سبز	محتوای برخی کتاب‌ها مانند خار است و ضررشان بیشتر از منفعتشان است. برخی کتاب‌ها ارزش مطالعه ندارد.	سایه	کتاب‌ها هم بار می‌دهند و ثمره و بار آنها به قدر و قیمت خوانندگانشان می‌افزاید.
تنه	بستگی دارد. برخی از کتاب‌ها بی‌ریشه و بازاری‌پسند و برخی دیگر با اصل و نسب و با ریشه‌اند.	میوه دار	گاهی درخت‌ها مانند چتری بر ذهن ما سایه می‌اندازند و موجب آرامش خیال ما می‌گردند.	میوه	کتاب‌ها گاهی خود ماندگار می‌شوند و گاهی موجب ماندگاری و شناخت بیشتر یک سرزمین، آیین، رسم و ... می‌گردند.
ساقه	بعضی از کتاب‌ها در ذهن ما شاخ و برگ می‌دهند و مطالب جدید و نو را به ذهن متبادر می‌کنند.	خاردار	آرامش خیال ما می‌گردند.	چوب	ماندگاری خاک
برگ		چتر دار			
...

جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)

فعالیت نگارشی

فعالیت شماره یک: از آنجایی که موضوع کارگاه نویسندگی، تهیه روزنامه دیواری است، روش «نقشه ذهنی» برای تهیه روزنامه دیواری پیشنهاد مناسبی است.

نقشه ذهنی یکی از روش‌های مهم درسی است که دانش‌آموزان از آن استفاده می‌کنند. در این روش پس از رسم یک نمودار، با کلمات یا جملات کلیدی به آن شاخ و برگ می‌دهند. یکی از روش‌های آسان و مشهور نقشه ذهنی قرار دادن یک دایره در مرکز است. موضوع اصلی درس در این دایره مرکزی نوشته می‌شود. در اطراف دایره مرکزی باید دایره‌های دیگر یا اشکال دیگر رسم کرد و کلمه‌ها و جمله‌های کلیدی را در این دایره قرار داد. اگر موضوع ادامه دار باشد، می‌توان در امتداد هر دایره دور دوم، دایره‌های دیگر رسم کرد و کلمات و جملات کلیدی مربوط را در آن قرار داد.

● **نقشه ذهنی:** نقشه ذهنی، نموداری درختی است که برای بیان کردن کلمات، ایده‌ها، فعالیت‌ها یا موارد دیگر مربوط به یک کلیدواژه یا ایده، مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نمودار برای تولید، سازماندهی و ساختاردهی ایده‌ها و افکار به کار بسته می‌شود و در حل مسئله، فرایند تصمیم‌گیری و نوشتن می‌تواند مورد استفاده قرار بگیرد. عناصر یک نقشه ذهنی به صورت ادراکی است و مطالب، با توجه به اهمیت آنها، در قالب گروه‌ها، شاخه‌ها و قسمت‌های متفاوت نشان داده می‌شوند.

نقشه ذهنی چگونه شکل می‌گیرد؟ نقشه ذهنی مجموعه‌ای از اشکال هندسی یا نمودار(دیاگرام) برای نمایش کلمات، ایده‌ها، فعالیت‌ها و موارد دیگر است که حول یک نقطه مرکزی یا کلمه کلیدی به طور محوری کشیده می‌شود.

فواید استفاده از نقشه ذهنی:

۱- نقشه ذهنی برای ایجاد، تصویرکردن، ساختاردهی و طبقه‌بندی ایده‌ها در زمینه مطالعه و تحقیق، حل مسئله و تصمیم‌سازی کاربرد دارد.

۲- با استفاده از نقشه ذهنی می‌توان به سرعت، ساختار یک موضوع را شناسایی نمود.

۳- می‌توان ارتباط بین اجزای سازنده موضوع را درک کرد.

۴- با این روش، ارتباط و پیوندها مشخص‌تر می‌شود و دانش‌آموز با فراگیری کلمات و جملات کلیدی می‌تواند مضمون درسی را بهتر و عمیق‌تر درک کند.

۵- نقشه ذهنی با ارائه دادن نمای شعاعی، شکلی و غیر خطی، مغز را به موازات تلاش برای حل مسئله و فعالیت‌های سازمان‌دهی، به سمت بارش فکری هدایت می‌کند.

۶- نقشه‌های ذهنی را می‌توان برای مرور حافظه نیز به کار بست.

جلسه هفتم	
املاي پایانی	۵۰ دقیقه

در املاي تقریری قرائت صحیح متن باید جدی تلقی شود، زیرا دانش‌آموزان با گوش کردن و شنیدن آن در حقیقت با «تلفظ معیار» آشنا می‌شوند و به این ترتیب زبان گفتار خود را تصحیح می‌کنند. در تلفظ معیار نباید لهجه‌های محلی دخالت داده شود و از عامیانه تلفظ کردن کلمات باید پرهیز شود و چون قرائت متن فارسی رسمی مطرح است از تلفظ به زبان محاوره‌ای هم باید خودداری گردد.

درس یازدهم: شهدا خورشیدند

● اهداف آموزشی

- آشنایی با جایگاه و مقام والای شهدا و نقش آنها در تداوم انقلاب اسلامی؛
- تقویت اهمیت حفظ ارزش‌های انقلاب اسلامی؛
- تقویت توانایی خواندن شعر، با لحن و آهنگ مناسب؛
- آشنایی با نمونه برجسته‌ای از شعر نو؛
- تقویت شناخت آرایه تشبیه در متون نظم و نثر و اثربخشی آن در نگارش.

● آموزش

جلسه اول	
آموزش درس	۴۰ دقیقه
درک مطلب	۱۰ دقیقه

● روش‌های تدریس پیشنهادی

- دکلمه خوانی
- بحث و گفت‌وگو
- روش تدریس مبتنی بر بیان فکر

روش تدریس مبتنی بر بیان فکر: این روش دو بُعد اساسی دارد: شناختی و اجتماعی. دانش‌آموزان به صورت انفرادی و گاه به صورت گروهی فکر خود را بیان می‌کنند و می‌کوشند دیگران را هم از آنچه در ذهنشان می‌گذرد آگاه سازند. دانش‌آموزان در این دو بُعد، هم از نظر فکری و هم از لحاظ اجتماعی پرورده می‌شوند.

برای اینکه معلمان بتوانند از روش بیان فکر بهره گیرند، انتظار می‌رود این دو قاعده اساسی را برای مدیریت کلاس درس بپذیرند:

۱- برای تحقق این روش، ممکن است کلاس پر سر و صدا شود ولی نتیجه آن می‌تواند فعالیت سازنده باشد.

۲- اگر به دانش‌آموزان اجازه داده شود که دیدگاه‌های خود را ابراز کنند، قادر خواهند بود بسیاری از سؤال‌ها را پاسخ دهند.

مراحل اجرای روش تدریس مبتنی بر بیان فکر :

۱- **تشخیص مسئله :** در این مرحله به دانش‌آموزان کمک می‌کنیم موضوع قابل فکر کردن را خودشان مشخص کنند، تا نسبت به آن احساس مسئولیت کنند و هریک باور داشته باشند : «موضوعی که پیش رو دارم مربوط به خودم است و کسی آن را از بیرون به من تحمیل نکرده است».

۲- **شیوه حل مسئله :** در این مرحله یادگیرنده را تحریک می‌کنیم این سؤال را با خودش مطرح کند : به چه شکلی می‌توانم مسئله را حل کنم؟ در جلسه‌ای که آنان را برای بیان فکر آماده می‌کنیم می‌توانیم راه حلی را از جانب خودمان ارائه دهیم.

۳- **استفاده از طرح در عمل :** در مرحله حاضر، از دانش‌آموزان می‌خواهیم به این سؤال پاسخ دهند که «آیا از طرح خود استفاده می‌کنم؟» به واقع این سؤال، اگر پاسخی داشته باشد، گونه‌ای بازخورد برای یادگیرنده خواهد بود. دریافت چنین بازخوردی، به اندازه‌ارزشیابی درونی و بیرونی اهمیت دارد. افزون بر این، پرسش و پاسخ‌گویی به این سؤال، گونه‌ای آگاهی فراشناختی به بار می‌آورد.

۴- **ارزشیابی از عملکرد :** برای این کار باید برگشت و نگاهی به عقب انداخت. منظور این است که فرایند حل مسئله بازنگری شود و عملیات از نظر کیفی و کمی مورد ارزشیابی قرار گیرد.

جلسه دوم	
۲۰ دقیقه	دانش ادبی
۳۰ دقیقه	فعالیت‌های کتاب نگارش (بخش ۱)

بهره‌گیری از رسانه : در آموزش این درس می‌توان از لوح فشرده فیلم‌های آموزشی با محتوای اهمیت و ارزش شهید و شهادت (مناسب با سن دانش‌آموزان) بهره جست.

دانش ادبی

آرایه تشبیه : تشبیه آرایه‌ای است که چیزی یا کسی را از نظر داشتن صفت یا صفاتی به کسی یا چیزی دیگر که آن صفات را به طور کامل‌تری دارد، مانند کند. به عبارت دیگر تشبیه ادعای همانندی میان دو کس یا دو چیز است. مثال : علم مانند نور روشنی‌بخش است. مثالی هم از شعر :

رود تیره، چو طوفان خروشید

خروشید	طوفان	چو	رود تیره
وجه شبه	مشبه به	واژه (ادات) تشبیه	مشبه

هر تشبیه چهار رکن دارد که عبارت‌اند از :

(الف) طرف اول تشبیه (مشبّه) : چیزی یا کسی که به چیز یا کس دیگر مانند شده است.

(ب) طرف دوم تشبیه (مشبّه به) : چیزی یا کسی که مشبه به، به آن مانند شده است.

(پ) وجه شبه : ویژگی یا صفت مشترک بین دو چیز یا دو کس است.

(ت) واژه (ادات) تشبیه : کلمه‌ای است که رابطه تشبیه را برقرار می‌کند. به عبارت دیگر پل

ارتباطی بین مشبه و مشبه به است و از این قرارند : مانند، چون، چو، همچون و همچو (وقتی معنی مانند دهند)، مثل، به‌سان، به‌کردار و گویی.

باید بدانیم که از چهار رکن تشبیه دو رکن مشبه و مشبه به ارکان اصلی هستند و در تشبیه معمولاً ذکر می‌شوند ولی ادات تشبیه و وجه شبه می‌توانند ذکر نشوند و خواننده با تلاش ذهنی خود آنها را می‌یابد، مانند : وقت طلاست، که در اصل چهار رکن دارد : وقت از نظر قیمت، مانند طلاست. چند مثال هم از ابیات :

ابر هزار پاره بگیرد ستیغ کوه

مشبه

چون لشکری که رو به سوی دشمن آورد

ادات مشبه به وجه شبه

کز سبزه و بنفشه و گل‌های رنگ‌رنگ گویی بهشت آمده از آسمان فرود

وجه شبه ادات مشبه به

مشبه : زمین در فصل بهار که محذوف است.

بُود رستمش نام و بس سرکش است گه جنگ چون آب و چون آتش است

مشبه ادات/مشبه به ادات/مشبه به

وجه شبه : خروشنده‌گی و سوزندگی که حذف شده است.

بدرد کنفش به دندان چو شیر بر او خیره شد پهلوان دلیر

وجه شبه ادات/مشبه به مشبه

فعالیت نگارشی

نکاتی پیرامون یای میانجی : در بحث آموزش زبان فارسی علایم گفتاری زبان فارسی برای تسهیل در امر آموزش در دو گروه زیر دسته بندی می شوند :

۱- **صامت ها** : صامت ها به آواهایی گفته می شود که بعد از تولید از منبع صوتی به یک مانع برخورد می نمایند و صوت تشکیل شده به نوع مانع بستگی دارد؛ مثلاً برای تولید صامت «ب» هوا و صوت تولید شده به دو لب (مانع) برخورد می نماید.

۲- **مصوت ها** : آواهایی هستند که بدون برخورد به مانع تلفظ می شوند و خود بر دو دسته اند :

* مصوت های کوتاه «ا، _، _، _» (o, e, a =)

* مصوت های بلند «آ، ای، او» (u, i, â =)

بخش (هجا) : کوچک ترین جزء شنیدنی زبان را بخش یا هجا می گویند.

* همه هجاها با صامت شروع می شوند.

* در هر هجا فقط یک مصوت وجود دارد.

* مصوت در هجا فقط نشانه دوم است.

* دو مصوت هیچ وقت کنار هم قرار نمی گیرند.

نکته : اگر بنا بر ضرورت در برخی مواقع دو مصوت در کلمه یا عبارتی کنار هم قرار گرفتند برای تلفظ بهتر، بین آن دو مصوت از «صامت میانجی» استفاده می کنیم.

صامت های میانجی عبارت اند از :

دو مصوت	ـ ـ (e) (e)	ـ آ (â) (e)	ـ ای (i) (e)	آ آ (â) (â)	ای آ (â) (i)	او آ (â) (u)
صامت میانجی	ی (y)	ک (k)	گ (g)	ی (y)	ج (g)	و (v)
مثال	نامه + ـمن نامه من	پله + آن پلکان	بنده + ای بندگی	دانا + آن دانایان	سبزی + آت سبزیجات	آهو + آن آهوان

یادآوری : شکل مکتوب «و» در آهوان و امثال آن نشانه «و = u» و «و = v» هر دوست (یک حرف با دو نقش).

فعالیت شماره ۳

تشبیه : یعنی مانند کردن چیزی به چیز دیگری که صفت یا صفات مشترکی با هم داشته باشند.
در مصراع‌هایی مانند :
«شهید چون شقایق، سرخ است».
و همچنین «شهید، داستانی است پر از حادثه و زیبایی»، شهید یک بار به شقایق و بار دیگر به داستان تشبیه شده است.
در نمونه اول سرخی رنگ و در نمونه دیگر دارا بودن حوادث و زیبایی‌ها عامل شباهت در نظر گرفته شده است.
به نمونه‌های دیگری از تشبیه می‌توان در این درس اشاره نمود :
شهید به نمره بیست، به چراغ و به خورشید تشبیه شده است.

فعالیت نگارشی

این فعالیت به منظور تقویت تفکر خلاق و انتقادی دانش‌آموزان طراحی شده است و بر درک شخصی دانش‌آموزان تأکید دارد. می‌توان آن را موضوعی برای نوشتن انتخاب کرد.
یکی از روش‌های نویسندگی تعیین موضوعی از پیش تعیین شده است، موضوعی که خود گاهی به مثابه یک داستانک (داستان کوتاه کوتاه) است.
در مثل «تونیک می‌کن و در دجله انداز»، طرح داستان و شخصیت‌های آن مشخص‌اند. تنها باید حادثه‌ای برای آن خلق نمود.

تونیک می‌کن و در دجله انداز که ایزد در بیابانت دهد باز

این مثل خود ریشه‌ای دارد که به شرح زیر است :
می‌گویند متوکل، خلیفه عباسی مردی ظالم و ستمگر بود. او غلامی به نام فتح داشت. او دستور داده بود تمام علوم و فنون آن زمان (سوارکاری، تیراندازی و...) را به وی بیاموزند. یک روز هنگامی که فتح در رود دجله شنا می‌کرد، امواج بزرگی برخاست و او را در کام خود فرو برد. غواصان و شناگران همه جا به دنبال او گشتند اما اثری از او نیافتند. خلیفه از خبر غرق شدن فتح ناراحت و غمگین شد. او برای یافتن غلام، جایزه بزرگی تعیین کرد. پس از مدتی خبر رسید که فتح را یافته‌اند و یابنده او مرد گمنامی بود. وقتی فتح به دربار آمد، خلیفه خوشحال شد و از او چگونگی واقعه را جویا شد.

فتح گفت: هنگامی که امواج مرا به زیر آب برد تا چندی در زیر آب بودم و از سویی به سویی رانده می‌شدم. با آشنایی مختصری که با فن شنا داشتم، خود را روی آب نگاه داشتم. ناگهان موج بلندی مرا به ساحل پرت کرد. وقتی چشم باز کردم خود را در حفره‌ای در دیوارهٔ دجله دیدم. از اینکه از مرگ نجات یافته‌ام خدا را شکر کردم. اما گرسنه و نگران چشم به امواج دوخته بودم که ناگهان دیدم قرصی نان که بر روی طبقی نهاده شده بود به سوی من می‌آید. نان را برداشتم و رفع گرسنگی کردم و تا هفت شبانه‌روز هر روز یک قرص نان بر روی طبقی به سوی من می‌آمد و من آن را می‌خوردم.

روز هفتم بود که دیدم ماهیگیری به آن منطقه آمد و مرا با تور ماهیگیری خود بالا کشید و من از دیوارهٔ دجله نجات یافته‌ام. اما باید بگویم بر روی قرص‌های نانی که بر روی طبق می‌آمد، عبارت «محمد بن حسین الاسکاف» دیده می‌شد. بهتر است ببینیم او کیست و قصدش از این کار چه بود؟

متوکل دستور داد به دنبال محمد اسکاف بگردند. سرانجام او را یافتند اما او از آمدن به دربار خلیفه خودداری کرد و گفت مرا با دربار خلیفه کاری نیست.

متوکل از آزادی او تعجب کرد و برای شناختن این مرد عجیب، خود به خانه او رفت و جریان نان را از او پرسید. محمد اسکاف گفت: زندگی من چنان است که هر روز مقداری نان برای اطعام نیازمندان کنار می‌گذارم، اما چند روزی بود که کسی برای بردن نان‌ها نمی‌آمد. چون در هر حال این مقدار نان برای من حکم صدقه و خیرات داشت، آنها را بر روی طبقی بر رود می‌انداختم که لااقل ماهیان دجله از آن استفاده کنند. متوکل محمد اسکاف را مورد تفقد و مهربانی خود قرار داد و او را از مال دنیا بی‌نیاز کرد.

جلسهٔ سوم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

بخوان و بیندیش

عنوان بخوان و بیندیش این درس «ابوعلی و بهمنیار» است. موضوع آن مربوط به زندگی ابوعلی سینا و شاگردش بهمنیار است. ابوعلی سینا پزشک و فیلسوف مشهور ایرانی در قرن پنجم ق. است و از معروف‌ترین آثار او می‌توان به کتاب شفا اشاره کرد. ابوالحسن بهمنیار نیز از شاگردان توانای ابوعلی سینا بوده است. وی در میان شاگردان ابوعلی به تیزهوشی، ضرب‌المثل بود و سؤال‌های وی از استادش بسیار عمیق، خردمندانه و دقیق بوده است.

جلسه چهارم	
۳۵ دقیقه	املا
۱۵ دقیقه	تمرین خواندن (روان خوانی با رعایت لحن)

● املا

معمولاً در آغاز یا پایان املاي تقريري، متن کامل به صورت معيار و استاندارد خوانده مي شود، اما به هنگام اقدام دانش آموز به نوشتن جملات با فاصله مناسب قرائت مي شود. تقطيع نابجاي يك جمله و فاصله هاي زياد بين متن تقريري موجب مي شود كه زبان گفتار دانش آموزان آسيب ببيند؛ ضمن اينكه حافظه و ذهن پوياي او را در چنين سال هاي پخته خوار و تنبل بار مي آورد و اثر تخريبي دارد.

روان خواني

لحن روايي : مناسب ترين لحن براي قرائت املاي اين درس (داستان «بوعلي و بهمنيار») لحن روايي يا داستاني است. اين لحن، كه همه حكايت ها، قصه ها و داستان هاي ديگر را دربرمي گيرد، آرام به پيش مي رود و به تناسب موضوع ممكن است لحن هاي ديگري را پذيرد.

جلسه پنجم	
۳۰ دقیقه	فعالیت کتاب نگارش (بخش ۲)
۲۰ دقیقه	ارزشیابی

فعالیت های نگارشی

در فعاليت هاي اين بخش دانش آموزان بايد داستان ناتمامي را به سرانجام برسانند. در نگارش داستان هاي ناتمام دانش آموزان بايد از دنياي خود فراتر روند و به جهان بيرون توجه کنند و حوادث و اتفاق ها را تحليل کنند.

در داستان نويسي گفته مي شود كه هيچ تفنكي بيهوده به ديوار آويخته نمي شود. بنابر اين دانش آموزان براي ادامه و تكميل داستان از سرنخ هاي موجود در بخش ابتدائي داستان كمك بگيرند.

جلسه ششم	
فعالیت کتاب نگارش (بخش ۳)	۵۰ دقیقه

فعالیت نگارشی

یکی از انواع نوشته گزارش است. گزارش نیز انواعی دارد. هدف از نوشتن گزارش غالباً انتقال اطلاعات یا اخباری به خواننده است، خواننده‌ای که از آنها بی‌خبر است یا اطلاع کاملی از آنها ندارد. از انواع گزارش می‌توان به گزارش خبری، گزارش توصیفی و مصاحبه اشاره کرد. گزارش آنچه در مدرسه دیده‌اید یک گزارش توصیفی به شمار می‌رود.

فعالیت سوم این بخش به منظور تقویت تفکر خلاق و انتقادی دانش‌آموزان طراحی شده است و بر درک شخصی دانش‌آموزان تأکید دارد، اما می‌توان از آن به عنوان موضوعی برای نوشتن بهره جست.

جلسه هفتم	
هنر و سرگرمی و درک متن	۵۰ دقیقه

درک متن: هدف اصلی این فعالیت بررسی میزان درک مطلب از طریق خواندن متن‌هایی است که جملات آنها توسط حروف ربط به هم ربط داده شده اند.

برای تمرین بیشتر می‌توان از روش‌های زیر بهره جست:

- نوشته‌هایی با حروف ربط نامناسب در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. دانش‌آموزان ابتدا به تصحیح حروف ربط می‌پردازند و سپس به سؤالات درک متن پاسخ می‌دهند.
- سه ستون در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد. ستون اول شامل دو جمله است. ستون دوم شامل حروف ربط است و ستون سوم سؤالات درک متن.

دانش‌آموزان در مرحله نخست باید از بین حروف ربط، حرف ربط مناسبی انتخاب کنند و جمله مرکبی بسازند. در مرحله بعد، سؤال درک متنی متناسب با جمله مرکب را از ستون سوم انتخاب کنند.

جلسه هشتم	
کارگاه درس پژوهی	۵۰ دقیقه

● **فعالیت اول:** برای انجام دادن این فعالیت می‌توان از روش واحد کار بهره جست. «واحد کار» فعالیت یادگیری طبیعی است و با جست‌وجو و حل مسئله انفرادی صورت می‌گیرد. ایده‌آل آن است که دانش‌آموزان خودشان به طرح‌ریزی، اجرا و ارزشیابی واحد کار اقدام کنند. در دوره ابتدایی الزامی است که معلم واحد کار را انتخاب و دانش‌آموزان را در جریان کار قرار دهد. مهم‌ترین نقش معلم در اجرای روش تدریس حاضر، همراهی و هدایت دانش‌آموزان برای دستیابی به هدف و ارزشیابی کار خودشان است. به همین منظور ابتدا در کلاس درس به شیوه بارش فکری چند شخصیت برجسته از دیدگاه‌های مختلف توسط دانش‌آموزان پیشنهاد می‌گردد. سپس معلم با یک سازماندهی منظم پژوهش پیرامون یکی از شخصیت‌های ماندگار را به هر یک از دانش‌آموزان، محول می‌کند.

● **فعالیت دوم:** فعالیت شماره دو این بخش شایسته است در صورت امکان در کتابخانه مدرسه اجرا شود.

● فعالیت سوم

قالب‌های شعر فارسی: منظور از قالب یک شعر، شکل قرار گرفتن مصراع‌ها و نظام قافیه‌آرایی آن است. شعر در تعریف می‌گنجد و نه در قالب، ولی شاعران و مخاطبان آنها، به مرور زمان به تفاهم‌هایی رسیده‌اند و شکل‌هایی خاص را در مصراع‌بندی و قافیه‌آرایی شعر به رسمیت شناخته‌اند. به این ترتیب در طول تاریخ، چندین قالب پدید آمد و شاعران قدیم از محدوده این قالب‌ها خارج نشدند. تنها در قرن اخیر، یک تحوّل جهش‌وار داشته‌ایم که اصول حاکم بر قالب‌های شعر را تا حدّ زیادی دستخوش تغییر کرده است.

۱- قالب‌های کهن: شعر در قالب‌های کهن، دارای تعدادی مصراع هم‌وزن است. موسیقی کناری نیز در آن همواره وجود دارد و تابع نظم خاصی است. از معروف‌ترین قالب‌های کهن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

قصیده، مثنوی، غزل، قطعه، ترجیع‌بند، ترکیب‌بند، مسمط، مستزاد، رباعی، دوبیتی، چهارپاره

۲- قالب‌های نوین: در این گونه شعرها، شاعر مقید نیست در مصراع‌ها وزن یکسانی رعایت کند. در چیدن مصراع‌های هم‌قافیه نیز نظام ثابتی را رعایت نمی‌کند. طول مصراع، تابع طول جمله شاعر است و قافیه نیز هرگاه شاعر لازم بداند ظاهر می‌شود. در اینجا آزادی عمل بیشتر است و البته از موسیقی شعر کهن بی‌بهره است.

اکنون به شرح و توضیح قالب غزل می‌پردازیم :

غزل : «غزل» در لغت به معنی «حدیث عاشقی» است. در قرن ششم که قصیده در حال زوال بود «غزل» پا گرفت و در قرن هفتم رسماً قصیده را عقب راند و به اوج رسید.

در قصیده موضوع اصلی آن است که در آخر آن «مدح» کسی گفته شود و در واقع مقصود اصلی «ممدوح» است. اما در غزل «معشوق» مهم است و شاعر در آخر غزل اسم خود را می‌آورد و با معشوق سخن می‌گوید و راز و نیاز می‌کند. این «معشوق» گاهی زمینی است اما پست و بازاری نیست و گاهی آسمانی است و عرفانی. غزل معمولاً بین ۵ تا ۱۰ بیت دارد و دو مصراع اولین بیت و مصراع دوم بقیه ابیات «هم قافیه» اند.

غزل را می‌توان به شکل زیر تصویر کرد :

الف	الف
الف	ب
الف	ج

موضوعات اصلی غزل بیان احساسات و ذکر معشوق و شکایت از بخت و روزگار است. البته موضوع غزل به این موضوعات محدود نمی‌شود و در ادب فارسی به غزل‌هایی بر می‌خوریم که شامل مطالب اخلاقی و حکیمانه‌اند.

غزل سرایان بلند آوازه : از جمله غزل‌سرایان بلندآوازه می‌توان سعدی، مولوی، حافظ، عراقی، و خواجه کرمانی را نام برد.
نمونه‌ای از غزل سعدی :

که هنوز من نبودم، که تو در دلم نشستی	همه عمر بر ندارم، سر از این خُمار مستی
دگران روند و آیند و تو همچنان که هستی	تو نه مثل آفتابی، که حضور و غیبت افتد
تو چو روی باز کردی، درِ ماجرا بیستی	چه حکایت از فراق، که نداشتم؟ ولیکن
به وصال، مرهمی ده، چو به انتظار خستی	دل دردمند ما را، که اسیر توست یارا
نه طریق توست سعدی، کم خویش گیر و رستی	گلّه از فراق یاران و جفای روزگاران

نمونه ای از غزل حافظ :

ای پادشه خوبان، داد از غم تنهایی
دایم گل این بستان، شاداب نمی ماند
دیشب گلّه زلفش، با باد همی کردم
صد باد صبا اینجا با سلسله می رقصند
مشتاقی و مهجوری دور از تو چنانم کرد
یارب به که شاید گفت این نکته که در عالم
ساقی چمن گل را بی روی تورنگی نیست
ای درد توام درمان، در بستر ناکامی
در دایره قسمت، ما نقطه تسلیمیم
فکر خود و رای خود، در عالم رندی نیست

دل بی تو به جان آمد، وقت است که بازآیی
دریاب ضعیفان را در وقت توانایی
گفتا غلطی بگذر، زین فکرت سودایی
این است حریف ای دل، تا باد نیمایی
کز دست بخواهد شد، پایاب شکیبایی
رخساره به کس ننمود آن شاهد هرجایی
شمشاد خرامان کن تا باغ ییاری
و ای یاد توام مونس در گوشه تنهایی
لطف آنچه تو اندیشی، حکم آنچه تو فرمایی
کفر است در این مذهب، خودبینی و خودرایی

جلسه نهم	
۵۰ دقیقه	املا ی پایانی

با توجه به اهمیت املا ی پایانی می توان با انجام دادن فعالیت های ویژه های مهم درس را یادآوری نمود. یکی از این فعالیت ها استفاده از روش چند حسی است.

روش چند حسی: در این روش چند حس بینایی، شنوایی و لامسه دانش آموز را در یادگیری املا ی کلمه کمک می کنند. این روش بیشتر قبل از املا و به منظور تمرین کلمات مشکل درس به کار گرفته می شود.

✓ ده واژه روی تابلو نوشته می شود. معلم از دانش آموزان می خواهد که با دقت به کلمه های روی تابلو نگاه کنند. (این کلمات از متنی که قرار است از آن املا گفته شود انتخاب می شود).

✓ دانش آموزان کلمات را می خوانند و در هوا به صورت ذهنی می نویسند.

- ✓ سپس دانش‌آموزان آن کلمات را در جمله‌ای مناسب به کار می‌برند (تثبیت و تعمیق یادگیری).
- ✓ معلم کلمات را از روی تابلو پاک می‌کند و به دانش‌آموزان فرصت می‌دهد تا کلمات را بدون خطا از روی حافظه بنویسند.
- ✓ معلم کلمات را روی تابلو می‌نویسد تا دانش‌آموزان آنها را با املای خود مطابقت دهند و به درستی یا نادرستی نوشته خود پی ببرند.
- ✓ پس از این فعالیت، متن املا توسط معلم در کلاس قرائت می‌شود.